

Memorii**J**urnale

LIDIA STĂNILOAE este născută la 8 octombrie 1933 în Sibiu, fiică a părintelui profesor Dumitru Stăniloae și a soției sale Maria. Între 1951 și 1955 urmează cursurile Facultății de Fizică – Secția Fizică Atomică a Universității din București, fiind eleva academicianului profesor dr. Horia Hulubei. Lucrarea sa de diplomă este prima lucrare, din România, despre teoria fisiunii nucleare. Până în 1958 lucrează în cadrul Facultății de Fizică și în calitate de cercetător la IFA. La arestarea tatălui său în 1958, este dată afară. Se căsătorește în 1958 și are un fiu, Dumitru Horia Ionescu. Din 1961 este profesor de fizică la Grupul Școlar de Chimie Alimentară din București. Își începe cariera literară în 1970, publicând volumele de poezii *Versuri*, *Munții* și *Locul unde aștepți*. Traduce din limba germană *Însemnările lui Malte Laurids Brigge*, de Rilke, și un volum de versuri al poetei germane Hilde Domin.

În 1984 emigrează împreună cu fiul său în Germania, lucrând în cadrul Universității din Freiburg. Publică în 1991 volumul *Rainul inocenților* la Editura Cartea Românească, iar în anul 2000 lucrarea *Lumina faptei din lumina cuvântului*, la Editura Humanitas. În 2006 apare, în limba germană, romanul istoric *Zähringerblutt*, având ca temă înființarea orașului Freiburg la 1120, lucrare care se bucură de mare interes în Germania. În paralel, are o activitate intensă de conferențiar în țările occidentale: Germania, Franța, Belgia ș.a.

Lidia Stăniloae

Memoriile unui fugar

HUMANITAS

BUCUREȘTI

Colecție coordonată de Oana Bârna

Redactor: Lidia Bodea

Coperta: Andrei Gamarț

Corector: Iuliana Pop

Tehnoredactor: Manuela Măxineanu

DTP: Corina Roncea, Cornel Drăghia

Tipărit la C.N.I. „Coresi” S.A.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

STĂNILOAE, LIDIA

Memoriile unui fugăr / Lidia Stăniloae. –

București: Humanitas, 2009

ISBN 978-973-50-2469-7

821.135.1-94

© HUMANITAS, 2009

EDITURA HUMANITAS

Piața Presei Libere 1, 013701 București, România

tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51

www.humanitas.ro

Comenzi Carte prin poștă: tel. /fax 021/311 23 30

C. P. C. E. – CP 14, București

e-mail: cpp@humanitas.ro

www.libhumanitas.ro

De curând, o tânără româncă bolnavă de leucemie a avut șansa de a fi tratată la un mare spital din sudul Germaniei. Acolo s-a găsit un donator de măduvă și transplantul, o operație deloc ușoară, s-a făcut în condiții optime, cu rezultate foarte fericite. Profesorul chirurg, un nume ilustru în medicina contemporană, s-a ocupat personal de ea, cu o competență și un interes rare în medicina de astăzi, când, vai, considerentele economice contează mai mult decât scopul care ar trebui să fie cel principal: acela de a vindeca bolnavii. În zilele operației, el a căutat printre colaboratorii săi pe cineva care știa românește, ca să se poată înțelege cu pacienta. Deși existau trei medici români în secție, plus un fotograf, o asistentă medicală și o femeie de serviciu, lucrul s-a dovedit a fi foarte greu de realizat, pentru că cei în cauză nu voiau să-și mărturisească originea, vinovăția de a nu fi „neamț“. Mai este oare nevoie de comentarii?

Aprilie 1984

Când avionul s-a ridicat, am mai privit o dată câmpul, clădirile aeroportului, orizontul încețoșat. Acea lumină dulce, puțin tristă, de neconfundat, pe care n-am mai întâlnit-o nicăieri. Urma să nu mă mai întorc. Probabil niciodată. Deci am căutat să-mi întipăresc cât mai exact în minte imaginea melancolică, ciudată combinație de bucolic și tehnică. Dis-de-diminează trecusem încă o dată pe la părinți. Știau că plec definitiv și încercau să-și ascundă lacrimile. Tata mi-a spus cu oarecare asprime: „Vezi ce faceți! Aici nu mai aveți ce căuta. Spune-i și lui Dumitraș că vrem să vă știm la adăpost, că-l iubim și că avem încredere în voi. Veți reuși, sigur.“ „O să veniți la noi, nu-i așa? Până la urmă tot o să vă dea drumul“, am zis. Aveam impresia că mă mișc, că trăiesc, că vorbesc într-un vis. Totul era ireal. Și strada Cernica, și biroul tatei, și cărțile, și paturile încă nestrânse. „Da, da“, a spus tata. „O să ne vedem dacă vrea Domnul.“ M-a dus la aeroport ginerele doctorei Lala Mircea, o bună prietenă. Am sporovăit cu el de parcă am fi mers până la Piața Chibrit și înapoi. Nu-mi venea să cred că mă pot stăpâni până într-atât. Că pot să nu plâng, să nu țip, să nu cobor din mașină înainte de a ajunge la Otopeni. Da, uite că puteam. În cele din urmă, am încetat să mă mai gândesc la ceva. Asta era, cam așa trebuia să fie când știai că urmează să mori...

Eram fericită că-l voi vedea pe Dumitraș și disperată, îngrozită de necunoscutul care urma. Am trecut prin controale, grănicerul m-a privit cu neîncrederea cu care-i privea pe toți. Pentru el eram niște delincvenți încă neprinși. Însuși faptul că plecam „dincolo“, la „bestiile capitaliste“, spunea destul. Vameșul mi-a deschis pașaportul, m-a întrebat unde mă duc și apoi mi l-a restituit fără să-mi deschidă geamantanul. Asta era tot! Apoi n-am mai văzut nimic, avionul s-a ridicat sus printre nori și am început să mă tem că n-o să-l găesc pe Dumitraș la aeroport. Cine știe ce se poate ivi? Ce mă fac? Eram aproape sigură că nu putuse să vină. Știam ce prost se circula la Atena, ce ambuteiaje, ce aglomerație era pe șosele. „Mai bine să cred că nu vine și apoi să mă bucur că-l văd, decât invers.“ Și m-am lăsat cuprinsă de această superstiție, convinsă fiind că e mai bine să te bucuri la sfârșit decât prea mult la început. Mi-a revenit în minte ziua trecută. Fusesem la Aurel Dragoș Munteanu ca să-mi iau rămas-bun înainte de plecare. Erau acolo Țuțea și Marcel Petrișor, dacă-mi aduc bine-aminte. Bătrânul filozof perora cu verva bine-cunoscută pe care o ascultai cu încântare. Aproape nu auzeam ce spune gândindu-mă la ce va urma. Au plecat după un timp. M-am ridicat și eu. Aurel m-a condus la tramvai. De mult nu mai circulam cu mașina. Nici nu se găsea benzină și, mai ales după hepatita de anul trecut, după care abia îmi revenisem, evitam orice efort. Pur și simplu nu mai eram capabilă să mă concentrez, în ultimii ani trăiam într-un fel de coșmar continuu, ca atunci când visezi că te scufunzi în mlaștini negre. Pe stradă, Aurel mi-a spus: „Lidia, să nu te mai întorci. Ai acum ocazia să fii cu Dumitraș acolo. Nu mai veniți înapoi. Nu vezi ce se întâmplă? Nici eu nu doresc altceva decât să-l scot pe Tudor de aici. Sper să reușesc. Să nu veniți înapoi!“ Ne-am îmbrățișat ca doi prieteni care se despart pentru totdeauna și am urcat în tramvai... M-am dus direct la ai mei și le-am relatat convorbirea. „Are dreptate“, a spus

tata. „Sper că-ți dai seama că are dreptate. Dacă nu te gândești la tine, măcar la Dumitraș. Ai obligația s-o faci pentru el. Și tu? Pe tine ce te așteaptă aici? Ce se întâmplă după ce mor eu? Cine vă mai apără? Eu nu mai pot, ai văzut bine ce-a fost la examenul lui!“ De când cu examenul de admitere la doctorat, când schimbaseră peste noapte comisia, aducând profesori „imparțiali“ de la Sibiu, tata era mai hotărât ca totdeauna. Nu era zi în care să nu-mi repete: „Plecați, Dumitraș n-are decât necazuri fiindcă mi-e nepot. Nici nu vreau să mă gândesc ce-o să se întâmple după moartea mea...“ Mi-era frică. Nu-mi puteam imagina viața departe de ei. „N-are rost să mai discutăm“, a reluat. „Doar am vorbit de atâtea ori despre asta!“ După un timp a apărut peisajul grandios al insulelor grecești, apa atât de albastră încât parcă totul se întorsese cu susul în jos și ceea ce credeam că ar fi marea era de fapt cerul. Avionul începea să coboare și se vedeau stâncile albe strălucind în soare. Și mie mi-era frică, frică, frică, toată frumusețea care bucura ochii nu-mi spunea chiar nimic. Era prima oară că făceam singură drumul cu avionul. Până atunci fusesem de două ori cu tata. Stăteam de vorbă, priveam prin hublou și tata se bucura ca un copil: „Uite ce frumos se văd munții! De nicăieri nu se vede așa de frumos ca din avion!“ Eram fericită că plecam, că scoteam pentru câteva zile capul din banalitatea cenușie a cotidianului, că vedeam alte peisaje, alți oameni, orașe noi, monumente, o existență care mi se părea de vis... Acum nu era nimeni pe care să mă pot sprijini. Trebuia să mă descurc singură. Cumplit sentiment. Am aterizat și, uite, dincolo de ghișeele controalelor l-am văzut pe Dumitraș. Stătea sprijinit de stâlp și privea concentrat spre pasagerii care ieșeau din vamă. L-am făcut semn cu mâna, m-a văzut și dintr-odată viața mi s-a părut nespus de frumoasă. Ne-am îmbrățișat lung. Doamne, ce fericire să-l văd după atâta vreme! Era slab, foarte slab și mi se părea că mai crescuse. Purta părul lung, până la umeri – într-o țară liberă

nimeni nu-ți măsoară lungimea pletelor... Mai fusesem în Occident și, de câte ori ajungeam acolo, mă minunam de felul nepăsător și destins în care se purtau oamenii. Da, Dumitraș câștigase și el acest fel de a fi, era sigur pe el. Scăpase de obsesia spaimei, coordonata existenței noastre zilnice... Priveam cu admirație cum se mișca, cum vorbea, cum luase un taxi. Eu n-aș fi fost în stare. În străinătate mă simțeam provincială, intram în panică, îmi lipsea orice experiență în relațiile cu oamenii. Totul mă intimidă. Vorbeam amândoi deodată, fericiți, cu ochii în lacrimi. Uite că Dumnezeu ne ajutase să fim iar împreună. Niciodată n-am uitat dimineața cumplită a plecării lui, cu aproape un an înainte, când îi spusese: „Poate că n-o să ne mai vedem niciodată...” Îmi păruse rău de vorbele mele în tot timpul îndelungat de după aceea. Dumitraș fusese și așa destul de emoționat, n-ar fi trebuit să-l mai sperii și eu... Acum totul era uitat. În taxi mi-a spus că mergem la o cunoștință a lui, unde urma să locuiesc, prietenă cu Maria Spiropoulos, cu farmacistul Țamblakis, cu unele cercuri de pe lângă Facultatea de Teologie. Era un grup de femei care activau în cadrul Bisericii. Unele făcuseră misionarism în Coreea, altele lucrau pe linie socială, țineau conferințe, se ocupau de bătrâni, de orfeline. Cunoscusem câteva dintre ele când fusesem cu tata la Atena și ne invitaseră în vila asociației lor în Kifisia, unde tata ținuse o serie de prelegeri. Locuia într-un cartier vechi al Atenei unde nu fusesem niciodată. O, farmecul inegalabil al cartierelor vechi din Atena! Un amestec de patriarhal și mondenitate, unde vecinii se salutau peste drum, din balcoanele de fier forjat, unde la colțul străzii cumpărai iaurturile acelea minunate și negustorul te informa despre tot ce se întâmplase în acea zi în cartier și în lume, astfel că nu mai aveai nevoie nici de radio, nici de ziar. Străduța urca în pantă spre o colină împădurită și, de cealaltă parte, dădea într-o arteră foarte circulată, dincolo de care, la câteva sute de metri, trecea metrul

spre Pireu. Peste câteva zile gazda mea m-a dus la plimbare pe acea străduță, am urcat o bună bucată, am traversat o șosea mai largă pe care treceau neconținut autobuze și taxiuri și dincolo de ea, o, dincolo începea un parc nesfârșit, sălbatec, neîngrijit și minunat de unde se vedea, chiar vizavi, minunea ce se numește Acropole. Priveai stânca magică de la aceeași înălțime. Pentru locuitorii cartierului, Partenonul era vecinul care îți zâmbește cu prietenie și te întreabă ce mai faci, cum te simți în acea dimineață. De la același nivel îți dădeai mai bine seama de perfecțiunea simetriei, nemodificată de legile perspectivei, a ruinelor, de echilibrul lor olimpic, de atmosfera ireală. De lirismul întipărit pentru totdeauna în piatra devenită legendă pe care nimeni și nimic n-o mai poate distruge... O piatră pieritoare care și-a asigurat dreptul la eternitate. Am sunat la ușă. Era o clădire cu un singur cat, cu balcon din grilaj de fier, ca toate celelalte, cu ferestrele acoperite de obloane de lemn, așa cum au casele din Atena. Ne-a deschis o doamnă înaltă, bătrână, cu un aer foarte sever, aducând mai degrabă cu o guvernantă englezoaică din romanele victoriene, care s-a înșeninat de îndată ce ne-a văzut. A început să sporovăiască cu Dumitraș pe grecește, apoi mi-a urat bun venit într-o franceză impecabilă. Ne-a poftit să intrăm. Am trecut printr-un coridor lung, lung de nu se mai sfârșea, am urcat treptele la etajul de sus, în alt coridor și apoi într-o sufragerie spațioasă cu mobile vechi și frumoase. A luat geamantanul din mâna lui Dumitraș și l-a dus în dormitor. Eu urmam să dorm în dormitorul ei, iar ea, pe canapea în sufragerie. Am protestat, puteam să dorm foarte bine aici, canapeaua era largă și îmbietoare. Nu, nu se putea. Oricum de cele mai multe ori adormea la televizor. Și apoi, eu fusesem bolnavă, știa de la Dumitraș că avusesem hepatită, deci trebuia să mă îngrijesc bine... Era volubilă și prietenoasă și dintr-odată m-am simțit acasă. Ca și cum aș fi revăzut o prietenă veche după multă vreme. Am rămas

la ea o lună, cât am stat la Atena și, la plecare, Vasiliki Kokoremba a plâns, spunându-mi că rămâne foarte singură și că acea lună a făcut-o să se simtă iar tânără, ca atunci când mai avea încă familie. Am auzit despre multe destine nemi-loase. Al ei se număra printre cele mai teribile. Îi rămăseseră Biserica și contactul cu grupul de prietene. Mi-a povestit cândva viața ei. O făcea cu oarecare detașare, trecuse atâta timp de când se așternuse peste zilele ei un strat de „nimic nou nu se mai întâmplă“. Dar de uitat nu uitase. Fuseseră patru copii la casa unui negustor înstărit. Tatăl ei poseda un lanț de drogherii. Dar mândria lui erau cei doi băieți și cele două fete. „Aici, chiar pe acest loc“, povestea Vasiliki, „stătea vasul de teracotă cu cărbuni aprinși, așa, ca să nu fie frig în casă“. Pe acea vreme nu erau sobe și iarna nu se făcea foc „La noi tata aprindea focul în fiecare dimineață... Cel mai mare lux... Și erau sărbătorile. Casa era plină de voci, de râsete de copii. În capul mesei, tata tăia cu solemnitate mielul fript, după un ceremonial care se repeta an de an, și ne împărțea la toți friptura rumenită. Servitorii stăteau totdeauna cu noi la masă. Mama ne îmbrățișa zâmbind... Râdeam, tata își turna un păhărel de uzo, lui și servitorilor de parte bărbătească. Noi primeam un strop de vin dulce de Samos. Mai târziu, când fratele cel mai mare a preluat afacerea familiei, tata îi turna și lui cu mândrie un păhărel de uzo... Era bărbat acum și mama se agita fără încetare să găsească mireasă dintr-o familie bună de negustori.“ Vasiliki vorbea cu admirație despre fratele ei cel mai mare. Se dovedise foarte priceput în afaceri și negoșul familiei mergea din ce în ce mai bine. Apoi au venit comuniștii. La Atena aveau loc lupte de stradă. „Uite, au fost lupte chiar aici, la două străzi de noi“, mi-a spus Vasiliki. Rebelii au luat ostatici mai mulți locuitori ai cartierului. Pe fratele ei, împreună cu alți câțiva, l-au decapitat la colțul străzii, sub ochii lor. Tatăl ei nu și-a mai revenit. Afacerile au fost preluate de al doilea fiu, s-a căsătorit, după

un an a făcut un atac de cord și a murit pe loc. N-avea copii. Soția lui s-a recăsătorit și a plecat din familie. Vasiliki, sora cea mare, a trebuit să se ocupe de firmă. Și nu s-a măritat fiindcă n-avea timp. Părinții au murit, zdrobiți, sora cea mică, fire sensibilă și delicată, s-a sinucis. Vasiliki a rămas singură, să facă față tuturor greutăților vieții. Asta era tot. Încet, încet, învățam să privesc Atena din altă perspectivă. Nu mai eram un turist, lacom să cunoască, să vadă cât mai mult într-un timp scurt. Știam că acolo nu puteam rămâne. Grecia era condusă de un guvern socialist și fugarii din România nu erau bine-veniți. Cu câteva săptămâni înainte se întâmplase un fapt care stârnise mare vâlvă: o familie de români, Strugaru, Butnaru, nu mai țin minte cum se numea, a ajuns în Grecia, cerând azil politic până când primea aprobarea să plece în America. Autoritățile grecești i-au arestat și urcat imediat într-un avion care, credeau, urma să zboare în România. Din greșeală sau poate din lipsă de cunoștințe de geografie, s-a nimerit ca avionul să fie bulgăresc, astfel că „delincvenții“ au nimerit la Sofia. Bulgarii au declarat că nu-i treaba lor și i-au trimis înapoi la Atena cu același avion. Între timp se aflate, a izbucnit un scandal frumuseț în Parlament și opoziția a cerut explicații. Astfel că familia respectivă a rămas în Grecia până când, după un timp, a putut pleca spre țelul dorit. Așa că ne-am ținut gura și ne-am dus pe tăcute la Ambasada Germană cerând vize de călătorie. Consulul, un bărbat între două vârste, cu o bărbuță blond-roșiatică, ne-a ascultat politicos, cu atenție, ceea ce m-a mirat. Nu eram obișnuită cu autorități politicoase. La noi erai bruftuit din principiu: voiai să plătești telefonul, să-ți prelungești buletinul, să faci un abonament la televizor? După ore de așteptare, de „făcut coadă“, ceea ce făcea parte din ceremonial, în fond ți se întâmpla numai ce merita, cum de îndrăznești să calci în sanctuarul sacrosanct al birocrăției, aveai în sfârșit voie să-ți expui cu smerenie oful. Zeul de la ghișeu din fața ta se străduia din răspuț să te facă

să pricepi cinstea care ți se acorda fiind lăsat să vorbești, să expui umil și zâmbitor ce doreai. Apoi se încrunta la tine, adăuga și vreo două vorbe răstite, ca și cum ai fi cerut pomană și, în sfârșit, erai lăsat să pleci. Plecai într-adevăr ușurat, ca un criminal eliberat pe cauțiune. Și, dacă te născuseși într-o zodie propice, nu mai urma să vii iarăși peste câteva zile. (Dacă stau să mă gândesc bine, „statul la coadă“ a fost singura instituție care a funcționat în toți acei ani. Devenise universal, ca mișcarea Pământului în jurul Soarelui. Se ajunsese la forme de perfecțiune pe care niciodată nici un alt fenomen social nu le-a atins. Nu înțeleg de ce spirite mai inventive nu au încercat să le breveteze, să le vândă și altora, să editeze manuale, de exemplu: *Metodele cele mai eficiente de stat la coadă* sau *Compendiu al procedeeelor avansate pentru statul la coadă* sau *Fenomenul românesc al statului la coadă, o instituție națională*. Omul ne-a poftit așadar să ședem, lucru nemaiauzit, și apoi, după ce i-am arătat invitațiile și am completat formularele, ne-a spus să revenim peste trei săptămâni, atâta durau formalitățile, în ipoteza că ni se aproba călătoria. Am ieșit fericiți de la Ambasada Germană și ne-am dus pe Acropole. Începeam să sperăm. Era un fapt pozitiv, ne încurajam noi, că nu fuseserăm refuzați categoric de la bun început. Stânca era plină de lume, de turiști de pretutindeni, mai cu seamă japonezi. Foarte interesant, oriunde te duci dai de japonezi. Nu există loc celebru pe mapamond unde să nu fie japonezi cu aparate de fotografiat, de filmat, utilizați conform ultimelor noutăți ale tehnicii, al căror unic scop e să pozeze în dreapta și în stânga orice piatră, orice tufiș, până și stâlpii de telegraf și petele de păcură de pe șosele... Bănuiesc că din toate aceste amănunte fără importanță pentru noi ei își construiesc apoi un puzzle, o imagine mai amănunțită despre o lume cu totul nouă, neobișnuită... Am cunoscut odată pe valea Loarei un asemenea fanatic al aparatelor. Ghidul ne rugase să-l luăm la masa noastră și ne-am împrietenit oarecum. Am

rămas uimiți de precizia cu care caracteriza, după două zile, experiența prin care trecea. Înțelegea mult din mentalitatea noastră și totuși... Cele trei aparate pe care le schimba de la imagine la imagine, pentru că – ne explica – nu e fiecare potrivit pentru subiectul pe care voia să-l fixeze pe peliculă, carnetul în care nota cu hărnicie numele fiecărui loc pe care-l immortaliza nu înregistrau decât cadre exterioare, ca să zic așa rama, și nu tabloul în sine. Duhul locurilor, al apei argintii și leneșe, puține fluvii au farmecul liniștit și somptuos al Loarei, zidurile castelelor înnegurate de tragediile istoriei îi rămăseseră străine. Știa că teribilele cruzimi, asasinatelor, otrava, intrigile politice semănau ca două picături de apă cu cele ale istoriei samurailor... și totuși nuanțele sunt altele. Poate pentru că atrocitățile din trecutul nostru erau comise într-o lume creștină, cel puțin care-și zicea creștină, care ar fi trebuit să fie conștientă că astfel calcă cele mai elementare comandamente ale propriei credințe. Știau cei ce le comiteau că astfel se damnau ei înșiși? Și Biserica, la rândul ei, nu reacționa, dimpotrivă, sancționa tacit, doar pentru că făptașii erau exponenții puterii?

Am rămas îndelung în umbra Partenonului. De fiecare dată îl vedeam altfel. Același și altul. Lumina se schimba de la ceas la ceas. Lumina albă, dureros de albă, care rănea ochii cu strălucirea ei. Am mers deseori pe Acropole, am văzut acel loc dimineața, seara, la amiază... Partenonul avea de fiecare dată altă expresie, ca și cum ar fi fost o ființă vie, care ne privea cu ochi uneori ironici, alteori visători, plini de înțelegere, ne ura bun venit sau ne întorcea spatele. Cum învață oamenii să modeleze piatra reușind s-o învie? S-o facă să vorbească, să nu rămână impasibilă, indiferentă, inaccesibilă atunci când o atingi?

Am coborât în Plaka. Fusesem de nenumărate ori în Plaka. Dar acea zi am să mi-o amintesc totdeauna. Dumitraș a propus să mâncăm într-una din cârciumioarele umbrite de viță-de-vie,